

Желир беш чылдың үлүүндө

Кызыл хоорайны үлүүнү бүдүрүлгөсү аяктады. Чылымдын планын хууза бетинде доорар со-рулганы салгаш. Күш-ажалдын бүдүрүлгүсүн ай санында бекитип, бүдүрүп үндүрүп турар продукция-зынын шынарын экижидип келген. Эрткен 6 чыл 7 айларын дургузуу-да план күрсөлдөсүнүн херек кы-рында көргүзүлгөсү дыка өөрчүгү-болган. Бо чылдын август бирге че-дир түнөлдү баугаар алырга, хоо-райнын бүдүрүлгөсү пландап дашаар 6 миллион түнүгү нити продукцияны берген. Оон иштинде кол кыдылар шой, дилгач мыйш материалы, бажык иштинин херек-сели, дараалгы чүдүлөр, электр-энергия, айт, далаан, хлеб дээш өс-кө-дөө чүдүлөр планда көрүнүгөн-дөн оранчок ажыр күөсөтүннөтөз.

1959 чылга деңизерге, чеди чыл-дын бо шиттирлэг чылымда 20 муң тонна көмүрүн, 6 муң кубометр хи-ре дилгач мыйш материалы, ол өй-ден барык-ла бүдүн чартык катап хей тууубуну, ийн катап хей бажын иштинин херекселин, 120 муң рубль түнүгү дараалгы чүдүлөрүн, 10 муң ажал кидис иштин хейн бажы көр-дүнгөн. Бо чылдын хоорайнын чурт-такчы чоңу 1959-чылга болаарга үш катап хей айтты, 2,5 катап хей сүт продукциясын, 2 катап хей дал-ганын, 10 катап хей колбаса кыды-ларын алып. Электри энергиянын ажылдап кыдыры ол-ла чылга де-ңизерге 5 катап көрдүз.

Ол бүгү бекит көргүзүлгөсү күш-ажалдын бүдүрүлгүсүнүн соңсак-чок күдөсүнүн түнөлдүгө бо-ла-гаш чаа күтүлгөсү база дериглерин ажылдап киирип алганынын ачы-мы болуп турар. Республика найсы-ланын бүдүрүлгөсү элөөн че-дишкенин берген деп чүө оон иде-дир.

Бекит көргүзүлгөсүн артында чаштынып турар четпестер база бар. Чамлык бүдүрүлгөсү бердинген планын оонаалгаларын чедир кү-өсөтөс, ажал төдөсүнүн фондусун артыр чарыдаар, күш-ажалдын бү-дүрүлгүсүн бекитпес болгулаар. Чижээ, автосептеге завод бо чыл-дын чеди айларын дургузуула нити продукция бүдүрүлгөсүн пла-нын 94-ле хуу чедирген, а ол элө-гө артында-ла шой куздарын ачы-зында мыйшар күөсөтүннөтө болуп турар. Завод автоматизациял сеп-таар

планын 77 хуу күөсөткен. Ук бүдү-рүлгө бо чылым 4,6 муң рубльди ажыл төдөсүнүн фондусунан ар-тыр чарыдаар. Күш-ажалдын бү-дүрүлгүсү мында база дыка күдү. Тууубу завод, далаан дээрбей, «Тыва тууугу» трезиния дузалаар бүдүрүлгөсү комбинаты мыйшак бү-дүрүлгөсү оон дээрбейн көдгөн-нөр. Бо четпестерин дарыч чыйла-дыры ук бүдүрүлгөсүнүн коллек-тивтеринин мурунда тургустууу турар.

Республика типографиясы, дара-нылга комбинаты болгаш хоорайны үлүүнү комбинаты мыйшак мура-ныч бүдүрүлгөсү коллективтер чеди чылдын планын оонаалгалары паг-лаа доозупканар. Олар ам келир беш чыл планынын үлүүндө ажылдап туралар. Чижээ, дараалыга комби-

Чаа печка

Ак-Довурактын хлеб заводунда ажал бүдүрүлгүсү «ПНИХП-П-1-57» деп маркалык хлеб быжырап печканы «ФТЛ-2» маркалык бекит бүдүрүлгүсү печка-биле содуур деп турар. Бекител ажылдарын кол-дуунда дооркан. Хлеб быжырап «ФТЛ-2» дээр өртүмөк күшүгү, универсалдык конвейерлик печка.

Печканын тууубу салгыларын болгаш монтаж ажылдарын Барнаул хоорайныч хлеб бүдүрүлгө трезиния печка мастери Ернест Иванович Маслов удурутуп турар.

Ол нарын печканы салгыларын Кызылдын хлеб заводунан И. Мит-кин, Ак-Довурактын хлеб заводун-дан О. Шойгү кирип туралар.

Печканын монтажп тургускан соодунда Ак-Довурак хоорайнын бо-лаш оон чок кавымында көдү суу-ларын чурттакчылары дун-хун иш-тинде 12 тонна хлеби немей алып, бүдүрүп үндүрүп продукцияны шы-нары болгаш ассортиментин эки-жир, хлеб бүдүрүп үндүрүп печка-ларын болгаш технологиян маши-наларын септелгезин чогуур үе-ни-ге чуртуузынга улуг илгич бээр. Эп Е. В. Маслова чурттакчы бекит-гел херекселин «ФТЛ-2» деп печка-нын тууубу салгыларын болгаш монтажп сентябрь айла дооруп, ажылдап киир деп күдөлдөгөн алаш, ажылдап турар.

Чурунта: комсомолчу Согун Сынык.

Фото П. Гольцовуу.

Профэвилел темазынга Анаа партийжи удуртулга кайдал?

Профэвилелдин организациязын ажылчынарга болгаш албан-жаа-чыларга эң-не чок төрөл организа-ция болуп. Ону Коммунисттик пар-тиянын болгаш Совет чактын үн-дөзлекчиз В. И. Ленин коммунизм-дик школазы деп адааны-даа анаа өсөс. Ийгиз болза-даа коммунизм-дик ошколазын, профэвилел организа-цияларын ажылчын бистин чамдык партия организацияларыныс дыка четпес удурутуп турары дыка-ла хо-музанын.

Эрнест болбазы-биле «Тес-Хем» совхозта профэвилел комитетинин ажылчын комитетинин ажыл-чору-тулганын совхозта партия комитет-ти болгаш оон бюроз канчаар удурутуп турары дээринге доктап көрө-лө-нөр. Совхозтун партком, оон секре-тары эш Сарыглар мында профэвилел-дин ажылчын комитетин барык удурт-пайн турар.

Чөөн-Хемчик районуун Ленин аттыг колхозу — района эң-не узуг артыл. Мында көдө ажыл-агыйныч тускай артемиглеринин, механизаторларын саны көдөй. Күш-ажал-дын кижилерин коммунисттик баг-та кижилеринин школазы — профэвилел организациянын каш чылдар мурунда бо колхозка тургускан турган.

Ол-да колхозтун Баан-Тала сал-

СӨКП Тес-Хем райкомунун пар-тийжи-организациязын ажылчын та-лазы-биле кидизин совхозта профэ-вилелдин ажылчын комитетинин ажыл-чоруулганын экижир талазы-биле база ыракта четпес көмөч ап турар. Профэвилелдин ажылчын комитетин партия аге организациязын четпес удурутуп турарын харааы-биле ол улуг коллективте күш-ажалын са-гылга-чуруму деңиз чавыс. Профэвилел комитетинин ажылы кузу деңизде болганы-биле, чамдык ажыл харылаар кижилер карак ажылчын чоруттарын болдуруп тур-рар. Чижээ, совхозтун туугу брига-дир П. Кочелоров дээрн айла 170 рубль шалынын ап турар хирезинде 1964—1965 чылдарла туугуларын кончук кузу шынары кыдыларга хирезинде-ле, элөөн хей меге на-рхтарын тургузуп, шыдынаан ажыл-дарын кыдырган кыдыр бижип,

хей акша түнүгү болгаш шингээдип ап турганы илээр болгаш ол херек көдүрүлгөсү, улус судунга барып кирген.

«Тес-Хем» совхозта ам күсүк ажалдар хайгыгып чоруп турар. Иччала-даа бо харысалгалык үеде профэвилелдин ажылчын комитет-ти болдуруп турар чегин элөөн. Со-циалисттик чарышты организация-ны, мураактарын ажылчын дур-жулгазын негелдерин болгаш кижилер шалгалдарын болгаш максал-галарын тыпсыры чегелгид ажылдар шуут чорбайн турар.

Совхозтун ажылчыннар коллек-тивте сагылга-чурум кончук багы-тургустунган дээринин бир чижээ көрөд. Эрткен айнын ортан үеинде эвено удурутукчу Андрей Арава, чалаачы Давид Дарым, Алачы Де-гидир, Евгений Бизак, Дайныч Шалык, Чооду Чыдай-оол болгаш

Дини-Кара олар бөлүк арагалаашкын-ны кылганын түнөлдү, маши-на чалаачылар эрге чок Арава дээрн аймылдыг авария кылган. Олар кылган бурутун минип, ам көмөч херезин алаанда туралар. Совхозтун автоагаражынын эргеле-леш Шалык Камгай-оол дээрн үрө-дик машинаны биле тура-ла, чалаачы Кам-оол дээринге берген оруктуг черге аал кижүер дугайында ай-тымшын берген. Оон түнөлдүгө ук автомашина аймылдыг чортука таварышкан.

Совхозта профэвилел комитетинин даргазы эш Биче-оол ажыл-чоруу-лазын экижир талазы-биле кан-дыг-даа көмөч албайн турла, парт-ком секретары эш Сарыглар оон-би-ле шыдынык эгелгид оларын кан-чап-лаа таарыпмас. Совхозта профэвилелдин ажылчын комитетинин ажыл-чоруулганын бекит деңизде тургузарынче партиянын райком комитет болгаш совхозтун партко-му сонгалаттынмас чугула көм-чегин алаа чогуур.

Д. МИЖИТ.

С. НЫЗЫЛ-ООЛ.

Тыва АССР-инч хлеб бүдүрүлгө трезиния кол инженерин.

Ол-да колхозтун Баан-Тала сал-

Уттундуруп бар чыдар...

бырында 40 ажыг профэвилел кежи-гүннери бар. Иччала-даа мында профэвилел организациязын кидизин жандыктын ажылы көдөйбейн турар. Профэвилелдин болгаш дуржулгазын азы өскө-дөө амындалыч айты-рыларын чугула колхозтун баштаар чегинге көрүп турар.

Колхоз бүдүрүлгөсүнө, оон ялам-кандыг-даа хуралдары болуп көр-гөнөр. Кижигун далайыры 1963 чыл-дан бээр төлөттинмөн. Профэвилел кижигуну колхозчуларын ажыл-те-левиринин болгаш дуржулгазын азы өскө-дөө амындалыч айты-рыларын чугула колхозтун баштаар чегинге көрүп турар.

буру адырларынга хүнүн-не чаа анык кадрлар нежежип турар. Олар-нын профэвилел кижигунуге киирип ажал ажыл чок. Бо организациянын ажылчын экижир талазы-биле кол-хозтун парткому болгаш профэвилел райкому көмөч алып ужурут.

В. ЭДЕР-ООЛ.

А И А Ж Ы Г ОЗАЛДААШКЫН

Январь, февральда төртүтүнгөн хураганнарын онзагай шынарынын дугайында мал ажылчын тус-кай артемиглеринин хой санын ажылдарын билдир бис. Мурнакты ажыл-агыйларын удурутукчулар болгаш тускай артемиглерин база тус-түс дуржулгазын малчынар хойларын январь болгаш февраль айларда оолдана турар кылдыр та-рып боозадылганы чорударыч улуг күжөшкенин шыл, чыл бүдө-дө хой ажылынга багыт эвес түн-нелдерин чедип ап турар. Тарып боозадылганы август айда чорудар-га, январь болгаш февраль айларда төртүтүнгөн хураганнар 1—1,5 кг дүктү бээр болгаш 35—38 кг ди-риг деңизиди курунеге саттынып-даа болур. Иччанагаш ажыл-агыйга удурутукчулар болгаш тускай артемиглеринин дуржулгазын август айда чоруткаш, шак ыныг күжөшкөн эки түннелдерин ап турар.

Тес-Хем районун республикада хой ажылдыг чер кылдыр санап, ажылды-даа ол ууганышкын-биле чорудуп турар. Иччала-даа район-нун ажыл-агыйларын удурутукчу-лары болгаш мал ажылчын тус-кай артемиглерин ол чугула кампа-ныаны ай ажыг озалдаашкын-биле эгелдөө. Районда хойну тарып бооза-дырынын 10 пунктуларын чугула чангызы август айнын төнчүзүндө ажылдап эгелдөө. Иччанагаш «Тес-Хем» совхозтун хой тарып боозадыр беш пунктуларын ийини чөөкү хүнөргө чедир-ле белем эвес тур-ган.

Тес-Хем районун ажыл-агыйла-ры бо чылым 40 муң баш хойларын тарып боозадыр тургаш, таарымча-лыг шак-уени шак ынаар хей эр-тирин алган турарын канчаар-лаа тайылбырларын ужуру тыгылбас. Ону чугула ажылга ээ-ханыыналда чок чорук, шүшпөч олутпайлашкын деп дорту-биле санаа чогуур. Бир эвес ажыл-агыйларын удурутукчу-лары болгаш тускай артемиглерин база хойжу бригадаларын удурутук-чулары тарып боозадылганы кончук чорударын хемчегин албас болза, таарымчалыг үе эртер бол-гаш январь, февральдын эвес, а март, апрельдин хейинг хейге хура-ганнары адынар апар дээрин эр-тен чылдын практикасы көрүскөн.

«Тес-Хем» совхоз-да, «Чодураа» колхоз-да тарып боозадыр хой-ларын коданарын багыт бекеткен

ИРАК. Совет Эвилелинч дузасы-биле шинчилелди атомнуг реакторун Багдада тудуп турар.

ЧУРУКТА: совет тускай артемиглеринин бөлүүнү удурутукчу В. Каменский шинчилел төвүнүг директо-

ру Али Алькадими-биле чугалажып тур. Ол киж Со-вет Эвилелинч өөренип турган.

Фото Л. Вольновуу. СЭТА-нын фотохроникасы.

СЭТА дыңнадып, медээлеп тур

МОСКВАГА ӨӨРЕДИЛГЕЖЕ

КОЛОМБО. (СЭТА). Пейлонгун 17 оолдар, кыстары — улустар най-малынын Патрисе Лумумба аттыг университетинин студенттери бо-дурлар Коломбода Москваге ужу-дуп урупкен. Бутунаага аэродром-ооларын төрелдери, оонуктери болгаш Пейлонг-совет найрал лигазынын төлөөлөкчилери үдөөн.

СЭТА-нын корреспондентна-биле беселазынга оларнын чугалааны

болза делегей артемигнин авангардын-да бар чорур Совет Эвилелинч өө-ренири-биле баар аас кижигит бол-дуус. Иччанагаш ол чуртка далай артемиг чедип алып органы биске тыгылсаны даш чуректин хан-зынан өөрүп четтиришкенин Со-вет чаккага илгерилеп тур бис. Пейлонга аал чанып келгеш бүгү күштеринисти болгаш билгелерин-сти төрөөн чуртуустан чаагай чо-руунга бээр бис.

Агрессорлар оожургавайн турар

ХАНОИ. (СЭТА). Вьетнам улус армиязынын Дээди командьалынын Ларылаа төлөөлери удуранышкын-нын бижин Вьетнама хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиязынга чоруткан дээрин Вьетнам информс агентилел даянда-дып турар.

Август 31-де болгаш сентябрь 1-де америка самолёттар Вьетнамчын комматраттыг Республиказынын агаар

делгемине каш улаа шүргүп кирип, Тхань-Хөа биле Нге-Ан жокчулаа сырый чурттакчы кончук районна-рын болгаш үлүүнү объектилерин бомба-лаан деп, ол бижикте-чугалап турар.

Вьетнамдын Демократтыг Респу-бликазында улус агрессияны сокам-зын болгаш Вьетнам талазы-биле 1954 чылдын Женева дугуржулгаларын са-гытыр америк чакаткан Харытаа төлөөлери шиттирилгеген турар.

Даштыкыдан допчузу-биле

☆ Делегейин күсүк ярмарказы Стокгольмда ажытылган, 12 чурттар, оон иштинде СССР ыла киирип тур-рар. Амидрал хергелгенин бараан-нарын, полиграфия кылгыларын бол-гаш оон-даа өскөктерин ында делгээ.

☆ Бот-тыгынын фильминч делегей эвилелинч конгресс Югославиянын, Дубровник хоорайында доозулган. Конгресс үеинде конкурс болган. Польшанын «Кижини төртүтүнгөн», Франциянын — «Мөөнө кадам» деп фильминер алдын медалдар-биле шаннаткан.

☆ Ийн чыл эрткен соонда Ганага кий болгаш чүжк автомашиналарын-га ада-чурттуг камераларын болгаш дугуларын бүдүрүп эгелээр. Чехосло-вакиянын деткимчези-биле резина ки-лыгыларын завод туттунар. Саа-зын фабриказын болгаш мый салы-рады ажылдап кылдыр заводту ту-дуп эгелээр. Ол бүдүрүлгөсүн де-риглерин Герман Демократтыг Рес-публика бээр.

☆ Француз чакаткын шиттирини Бугуар Тантанын административт-төвү болуп Папезт хоорайда. Лар-вазынын чалча казанын кол консул черин хагган.

☆ Хуучук телевидение компания-зын Замбиянын кааза бодуну кон-тролюнга алган. Дусакта телевиден-ини күрүнеге эргелди тургустунган.

Чоа телевидение программаларын ажылдап кылдырып аяаа даскан.

☆ Токиога болгаш Япониянын найсылалын доктандыр Канада район-нун хоорайларында чер шинчээшкын болган.

☆ РИМ. Электрэнергиянын бүдү-рел талазы-биле күчүне компаниязы Чинита-Веккиа хоорайда «Торре ва-дальче» дээр электрстанциянын туугу доозулган соода ажылчын ту-дугуларын ажылдап үндүргөн. Оон түнөлдүгө олар ажылдар эргезин камгалаашкын, электрстанциянын бажынын элөөл алган. Севлуг ай-нык дургуузда олар мидыг ыныгыл хеделишкенин каттаптар ужурга таварышкан, чүгө дээр, ук компания ажылчынары ажылдап үндүрерин үе шиттирлээ деп санапашкан, чугалажышкынын чорударында обалтап туралар.

Трино верчелесте атомнуг электр-станциянын ажылчын туугулу-ларын демисели-биле Чинита-Век-киада туугуларын демисели кал-сырлажып турар. Олар ажылдап үн-дүргенин уурауларынын электр-станцияга база меделгезин. Компа-ния бодуну шиттирини катп көрүп, ажыл-биле хандыргыжыгө чедир электр-станциянын бажынылан үнес дугайын ажылчынары шиттирлээ.

(СЭТА).

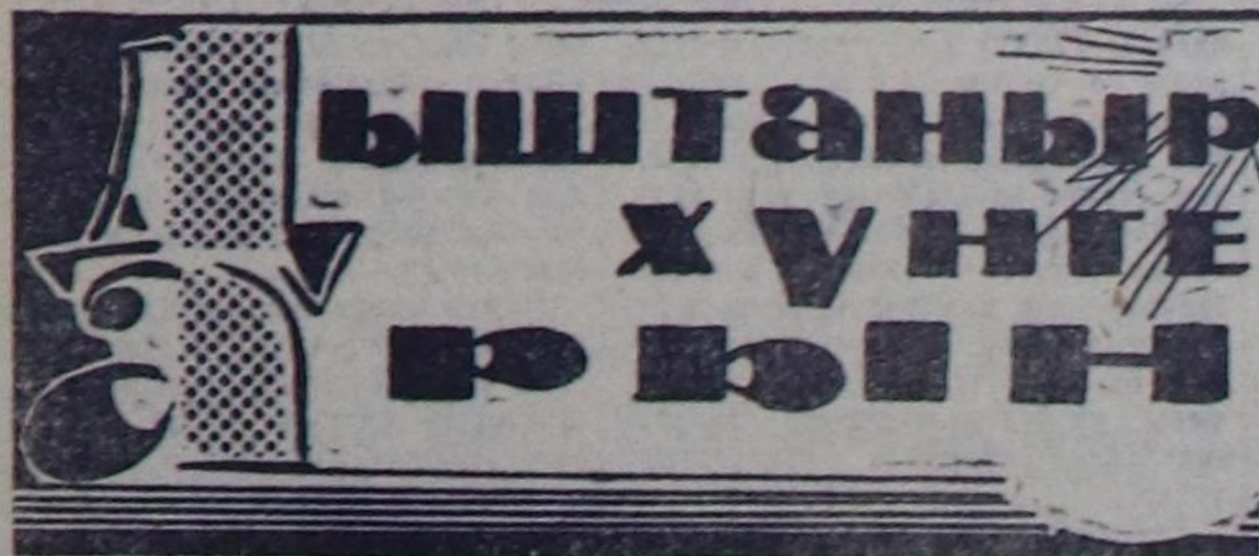
«Шынның» материалдарынын изи-биле Хемчег алдынган

Бай-Тайга районун Бай-Тал суурунда иэдэе магазининч садыгыла-ры Хурал-оол биле Мешпейин чөнүнү хандырылганын сагыш салбас, арага-дарыны сундукташ, магазинин үш-дөрт хонута ажытпайн баарын; быжырган хлеб садыгга кирбейн урелип, хүн бүрүнүг эргем чугула ба-рааннары ургүчү-ле маңа келбейн турарын болгаш садыг алычылар негелде кылдырга, садыгы ашан-надайын каржызын илөреткен Д. Да-ваанын шүгүмчүлөлдиг чагазы август 24-те үнгөн «Шынг» парлаттын-ган.

Шүгүмчүлөлдө бүгү фактылар шын болуп бадикаттынган. Мешпей биле Хурал-оол аялдан үндүргөн болгаш моон сонгаар садыг шүгүмүнга хулзап албас деп күш-ажыл дептеринде меделгезин. Оон дугайын Бай-Тайга райпо баштаар черинч даргазы А. Шойлаа редакцияга дыңнаткан.

Хамык ужура—шыдыраада

Хөтүг чугаа

Наргыраа сынынын эдзэнде

Моодауң хорум-даштыг шаттары-биле чик машиналыг халдып олурган бис. Бистин орууусуа өөр-өөр төселер тургулапкан, чүү-ле мындай амыттар кестүп келди диген шыкка, бисти са-ла кайгап эрттирип турар болду.

Челер чериас — Каргыраа сынын эдзэнде дыштанылг бажычы ырактан-на кестүп келди. Кочмуч кара эминин эдзэ, магалыг-чараш бойдуе чурумалдарыг чер болду. Тыва АССР-ин акы-дуңма уулууну дыштанылгы тускайлаа корпуска бардыныс. Адаа тос киж чурттаар кылдыр дөргөн чүс-дир.

Улааада дыштаныр чери көрүп, оон дыштанылгы-биле таньжа берген бис. Никитин-биле ийде 150 киж бар болду. Моол улустун ырга ынакшылын дораан-на эскерген бис. Хол-шыдыраа, тенник, хол бөмбүү дээрн мыкш мессалыг оюнчарга мындай кедергей шык.

Моол дыштанылгылар тыа оюндуктеринг турсаактаан концерттери бо-ла эгелер бээрлер. Оларын хой нуруузу бистин мык ырыамс «Төрөн Тыва» күүсүдес-биле ажиттынар турган. Чамдыкты ырак эвес пионер лагеринден урулгар база оюнга кижир берилээр. Пионерлер Долгор биле Даваа-Самбуу «Кызыл чечек» деп таньчы тепкенни амыдаа чедир сактып чорур мен.

Каргыраанын дыштанылгы бажычында урулуг улустун дыштанылгыга таарымчалыг байдалдарын тургускан. Ийде 50 орунуг асли болаш урулгар сады бар, дыштанылгылар урулгарында арга тургузуп кааш, селгүтүп-теп, ойнап, дыштанып турар.

Ула-Нур аймактыг чурт-шынчиле музейинге экскурсиялап чораян бис. Чурттуг болгаш аймактыг бүгү-ле байлаан ийде деген турган. Оон алында тоолууан Амур-Савалаан эгелээр, моол улустун кысталам дээр тулчу чораш бүгү-ле маалдарын амыдаар, чүс-теректер-биле алаа таньжип болур чүс чорду. Чаа амыдалыг салдары кестүп илээр чаа хевиринг ийде амык-хен-биле, база ол музейге таньтымыс.

Тывадан алды киж моол оюндуктеринг дыштанылгы бажычыга эки дыштанып алыныс. Оорукшунг болгаш сестик ханымынның сестерин ол-ла чораш чогаткан шүдүмүнд мындай оюндуктарынга плердик-сээн ийе мек:

Ырак-даа бол, халдып келгеш,
Ынакшылым улам хайнып,
Магалым кужу-биле
Бай-ла Моолду сактып кээр мен.
Моол болгаш совет улустарынг найыралы быжыг. Улуг Октябрын салдары-биле, акы-дуңма совет улустун дууламчызы-биле Моол чурту дыкка сайыраан-дыр. Ону бистер көрүп, адаа өөрүп чораян бис.

Клара САГДЫ,
Ленинградта күрүмнүг театр, музыка болгаш
кинематография институтунун аспирантызы.

Культура тематика

Тевенени теве кылгаш...

(ШОДУГ)

Телефон дем кыгырт диген —
Девиденг мезе келген.
Концерт-оюн белеткел.
Комиссия хичил кээр дээр.
Эргелекчи, шыкын селгээр,
Эскердес аргазы чок.
Уран чуртун белеткел.
Угандан бээр ам чыл ашкан.
Алды ара, беш мезе
Арыгыже кылып келгеш,
Эргелекчи беш-ле кижир
Эвилелдеп олган иргин.
Кайдынга эң-не баштай
«Кадарчыны» даяз шаап каам,
Босова багай Тунук-оолду
Боданмай-даа сыгыртсын дээр.
Уе-шас-даа эвээр боорга
Ур-ле ынап турбас дээтинг
Демни-биле билер ыры

«Дээр-дээр» хорго алган.
Даварында клуб шыгырт,
Даварында клуб шыгырт,
Чыныккан кончук журин орта
Шыгылда-даа эгелээр.
Кайдынга аа мунадылкан,
«Кадарчыны» үдөп бээр дээр,
Девиденг, эргелекчи
«Дээр-дээр» тырта каапкан.
Хичил ошкен ойнакчылар
Хичил ыры баралаткан,
Бошка-бошка үнер-биле
Байдырмаа... оон-даа ырай.
Чогуу бо дег эвээр-даа бол,
Чоок чижек биске дүшкан —
«Тевенени теве-биле»
Девиденг — дээтинг болган!
Анатолий ДОПЧАА,
Куулар ЧАШ-ООЛ.

Уралдың чуртукчуу Владимир Александрович Игнатов бо чайын

БИСТИН СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ...

МЕРГЕННЕРНИН МАРГЫЛДААЗЫ
База улустун үе-төөгүг тура чачык болган маргылдаады айткы акынарын урай чечен аргам, мерген угааны болгаш сагыныгы кестүп илээр.

Алма-Ата областын Уунагаа сурунун чанынга шөлге Дамбул районун дээр акынары чыгып келген. 75 харлыг тараачын Уметали Кариев дөмбө хылын кыккылаа, ажадынга кызымдарын алдаржыдып ыраап, четкестерин чидил-биле шүгүмчүлөп айтыр дуга-йында айткыны чурум сагындыр-бышаан, маргылдаан ажиткан.

Ибражылар ий-ийи бооп алгаш, ууру-дир кагып ыражып турган. Акынарыны эжи болган чок-ла үс-түре каапкан солун уран-чараш агараларын дыңаңкылар дегин, каттыржып азы маптал алгырып турган.

Ол аразында республикада сура-лыг шүдүтү, орус херэжени Надежда Лушикова маргылдаага кир-шкен. Ол херэжени Кызыл-Орда балык институтун бо чыдыл доокан, «Прогресс» («Саймалар») со-хоода шыкка башкылар берген. База дылга оон шүдүктөрүнүн ий чыны-дыны үнген. Айткыса ол база тил-лекч бооп үнген.

ТЫВЫНГЫР ПЕЛИКАН
Балыкчылар Кара-Далай ариинге

...АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРДА

Цыганнын чаа амыдыралы Венгрияда 190 муң чире цыган-нар бар. Чоокка чедер олар чоңун түмбей-бүдүлүк, үжү-бикши билбес кежиге савадып чораяннар. Ам олар чаа бажынарже куалдын-биле кужуп кирип, ат-септи, телеви-орларын гапып ал, мергежилди ажиттынар, амчирер, башкылар, албан-хаакчылар болуп ажиллап туралар.

Цыганнар ортузунга ажилды күш-тедирерин, оларны ажилга кирип, сүтүгүч туртталгае шилчирер дарт чыл мурунда эгелээр. Ам үе-ле элчи келишкенин чедип ал, алыс-таң Пыганарын дег кезин док-таамал ажилды, үжү ху хирел севоннуг ажилдар хаара түтүн-

рерин бөдүүнүдөр, лаажын болгаш сиреаңгын бичелер ажилдарын бир бо хүнерде шиттирээр деп турар. Чүте дие Волганы миллион-миллион пассажирлери чоокку үеде дүргөн корабльтерге олурар апар.

Пеликан хевиринг улусче утуш-тур кылдаткан. Хоочун балыкчы Гамид Гасанов бестин аңгалар берген. Күштүг тыныжы шыкка, бос-кунда дыкка ууг балык чыдыккан болган.

Гамид ол балыкты өтпін-биле уш-туу каапкан. Тыныгыр куш амы-тынныг мынар камталат алган.

ЧАЛГЫНГЫР КОРАБЛЬДЕР
Он беш чыдын мурунда «Кызыл Сормов» заводтун конструктор бю-розу ажиттынган. Оон ажилдакчы-лары шүтү анык, 27 хар үеинде.

«Кызыл-даа бюрунун кылганы хой: оон тургусканы чалгыныг ко-рабльдер түгө бистин чуртувуста туржук, харын дыштыкка ажилди-нир чоруп турар. «Ракета», «Мете-ор», «Спутник», далайга эжиндирер «Вихрь», «Комета», «Чайка» — оларын аттары ниды. Ам «Буре-вестиян» шенделген эркен, оон дүргөн бир шакта 100 километр ашкан.

Корабльдеринг чаа хевирлерин тургузар, эрги хевирлерин сайы-раңгайжыр, оларын бүдүрүп үнү-

Уралдың чуртукчуу Владимир Александрович Игнатов бо чайын

Тывага чээрби хонук аалдаш барган. Чурукчуу Тыванын бой-дуу, чоңу кончук сонургактаан.

Оон дыкка хой уран чуркутары Монгун-Тайгага турсаактынган.

Чурунта: «Колхозтун бизанты-зы» деп чурукту дүжүрүп тырт-тырганы.

ШКОЛАЧЫЛАРГА СҮМЕЛЕР

Кичээлдерге канчаар белеткенирил

Бо айтыртыг кезек школачылар салган. Бир оол мактаны каап-кан: школадан келген доран-на даартагы хүнүн кичээлдеринге белеткенип эгелер бээр мен. Чүте кичээлдин кылдып доокшан, ал дыштанып эгелээр мен. «Ажыл төнгөн — амыр дыштан». Ол оол бо чечен доокты шык ажиллаан. Бо ынакш? Школага кичээл төнгөн соонда өөрөнчкениг даштыныры чууга. Эки дыштанып албайн даар-тагы хүнүн кичээлдинг белеткенип эгелер берсе, оналга эки бил-динмес болгаш хой үе чаргылаттынар. Өөрөнчкени доран туртунар. Хүнүн-не дыштанып ынакш кичээлдеп кээр болза, кичээлдинг калжыкчы бексыр эгелээр.

Башкагыш школадан чынып келгеш, чеченип, элээр дыштанып алгаш, амы-на бажыга берген оналгаларыны күсүлдеп эгесе.

Ынчалза-даа даартагы кичээлге белеткениринг чыгыса: шала

Хүн чуруму—кадыкшылды камгалаар

Сен бөгүн эртенги гимнастика кылды, оналгалар күсүлдеп ап, ном номчуп четтикчи бе? Ала-неңинг ажилыга дуалаштың бе? Чамдык чү-даа чүегае шаг четпейн баар оолдар, урулгар бар. А чамдыкты шүтүзүп кылдып четтикчиң турар. Качап черле олар ынакш четтикчи турарлар?

Олар уени камап, шык хуваал ап өөрени бергенер.

Чурумунг оолдар, урулгар хүн чурумун тургузуп алгаш, үрүл-чү ону сагып турарлар. Сен база бөдүндү ындыг хүн чурумундиз тургузуп аа.

ойнаармын ыяаыла сонургап кө-өрүп эжимден дедим, а ол туралы-биле чөпшээрди.

Маргылдаа барык орту кире бер-ген. Николай Чайгарович сура: А мен арай туртукан болгаш хире-тин ойнап тур мен. Баштайгы салы-ларда ий хайым, а ортаа үеде са-лыларда Аракчаа биле Айтың-оол алышкыларын ууап алган, саным арай шоолуу эвес болгаш сагыш сеп-ки арай сус чокусмаар чоруп тур мен. Бир-ле кежээ, ажил шагы доос-туп турда, эжимин сактып келдим. Эки сонургакчы турда, хей-аът кире бээр боор мен деп болап келгеш, ал-бан биле Николайны ажилдаа че-ринче телефоннадым он. Шыдыраа арай эпчюксунган хевиринг: «Дөгөре челе бээр бис, кат-нем каады бестин ий айттыр олурар апары. Бар-бис болза, талаар-дыр деп мындай болду. Чамдык-биле чугаалаарга, Николайны кууданын мен тамаша-кежээниг дарагы турган киж бол-гай мен. Ынчанга оон кат-нези Галина Салчаковна мен черле хүн-дүлээр. Мен Николайны шыдыраае чалап турар ужурум база ол-ла бол-гай.

Ол кежээ, сактырмыг, шынап-ла шору ойнап эгеледим. Удуралыктым биргиз разрядды. Лопсан-Серен мерзе гамбид-биле көжүп эгеледи. Ынча-ла-даа он тоску көште а 5-ке оглум иди каармын, кижим бодангап олуртуп. Шынап-ла, бергелер бээр хире апарган киж. Алган кайнаар-даа көжүрер чер чок апарганы-биле черелештип поныа база никитти-рихкен олуртуп турар болжыкпа. Мен бодангап кижир өтүчүп, бажым туттунуп алган олур мен. Качанга-ла эжилче караам ужу-биле хийри-тай бээримге, Шыдыраанын кат-нези Галина Салчаковна бо кирип олур. «Өг-бүленин шүтүзүп сурталдап эскелген-дир. Ол-ла болгай, эш деп чүе!» деп, амыраан сепкинде мен улам-на бодангап олуртукан мен. Лопсан-Серен, черле бергелээр эш болгай, барык-ла шак ажыр бодан-ды. Мен база-ла ыны-бур көштерин сайгырар, хой чоң, таньш-көрүш болган ийде алышкыларын көрүп турар чүе болгай дээр, төлдөн карак ал-байым олуртуптун.

Чээрби тоску көште Лопсан-Серен шынап доктааштып аргажок — чи-тге олурар — поныа үш көштен матка кыктырар деп барган. Бир-ле катан, Ленинградка өөренип тургаш, Борис Спасский-биле үжөн кижиниң ара-

зынга ойнааш, уттуруп каанынмы бо-лап, өндөйп келдим — аалда сонур-гактар барык чок чыгыс болду. Га-лина Салчаковнанын бараан-даа кө-жүбейин-дир, харын Лопсан-Серен ий каады, шору шыдыраа-ар анык урут Нина артында туру. Мен-дилешкеш, далаш-биле үлүштүм.

Бажымга кирип олуржамга-ла, телефон дагжай берди. Мэн Эрес-оглумун үнү: «Ачам шыдыраалай берген» дээгин дыңдай сал-ла, да-лаш-биле телефонга челе маңдай бер-дим. Шыдыраа ийин моң:

— Уду алганың дээр ууг байыр!

— Четтирдим! — дээр, арай кижиминг үнүнде чиктигамээр аян бары биле тыртп катдым.

— Пфа, арай кижырым сагыштыг бе?

— Кайын ыныг боорулаан. Кат-нем каадың чугаазы амынаш каткым кели-дир ийин.

— Ол каапал барганың ол?

— Чүү-даа дээрге, кырган кижим дээр чыдак тыртпаш, черле аян дивес кижир шыккаш!

Мен айын тыппайын, чогуу чүү болтанып билди чадал туру мен. Ке-лээк каада телефон-биле чугаа-лаштып турарымын бестин утту каап-кан мен. Шыдыраа-ла харын чугаа-зын улам хөгүг хире кире берген уламчылап тур:

— Бөгүн мырнай чай чок болган мен. Лабораторияга ий чыда хай-гаарп келген дуржамынг түнел-лей үндүрер апарган, ынанган ону даартадып сонгаралар чай кай-да дээр сен.

— А түнели чүү болган? — деп, эжиминг чедиккиниг болурунга үрүлчү идеген чораш болгаш, баш уулар амырап. Колыны кускактааш, ошаксаа кээп турду. — Сээң бод-лай шык болган ытжакың?

— Харын аан телефон долгап турарым бо-дур. Ийе... Шын болган — дээр, кижим чүте-ле ийик, ууг тын-ды. — Фабрика тулар апар боор. Ийе, ийе... Сени база дыңдадым. Га-лина Салчаковна келгеш, менээ шү-түзүп илеткеп берди. «Оо боктар! Шыдыраачылар-даа кончук-ра улус-тур: дөрт-беш шак иштинде куалараан дег, кууд көргөш олуруп бээр. Ын-чалза-даа чок боор чүе-дир, оглум.

Мэн артында-ла дылым дөстүмүс кижир болгай мен... Ынаа дээрге, кү-жүрүп көрөй берген: «Бистин Мон-гун Бараан-ооловни кайы хире ой-нап тур?» деп, тодагар айтыр-ба-ле оон чугаазы үзе кирдим. «Харын деден, күжүр!» — дээр Галина Сал-

чаковна «хей чүвени чүге айтырар сен ырай!» дээр шыкка, эгилерин кыс-кылдай-дыр. «Бажы шыкан боор ийин он, күжүрүн» ийде айа. Чамдык барыш шак ажыр кайтап келдим — мен-даа көрбөс, шыдыраан-даа көрбөс: бажын туттунуп алган — шамчөөс-даа, канчал көжүп бербес чүе ийик, шыгырт олур ийин, ог-лум... Уттурган боор ол деп мындай болду.

— Бөгүн база колбээниң ол беш-чү? деп, мен ам кээ харын сеп-ап айтырар болбас мен бе... Чоп дөр-гү-төрөлү-биле дөгөре челе бээр болжук сен? — Николай Чайгарович аажок-ла тадылды каттыра-дыр. Мен арай шугулаксаар аянып, ха-ры-даа манаар хырк чок, ам оон-ну утту каапкан-дыр мен, бир-ле чү-е хичирепи каапкан болдум. ы-нчалза-даа чугааны үзе киреринде эпчюксунуп тур мен.

— Албистыг кижир-дир мен ийин.

Мырнай чай чок болдум деп чугаа-ладым чоп. Ынчанга Алеша аваш-кыларын дилээр. Хоржок. Бирээр даарта туристээр дээр, а чүү-хөөзү бевес эвес. Ам канчаар, Галина Сал-чаковнаны мырнай чынып чыкташ, сээң шыдырааларын сонургап көр дээр чоруктан болжык мен бе!.. Ха-ха!.. Оон соонда Шыдыраа-зын үнү мырнай сергек апарган. — Халап чүе боор. Чедик келгеш ай-тырар: «Билер эвес мен, оглум, та-ким удуу турар чүе. Анык болгаш, элээр чүү канымыг туруп келдим. Менче оода-ла көрүмөс болду» деп мындай-ла эвээр он.

Чиктиг кижир-дир мен ийин. Азын Шыдыраа-ла дээр чүе дээр, мыр-най-ла мерени тергеден ыггал бил-бес улусту маргылдаае чалаар! Шыдыраанын каткымы, ала телефон-ун алаадым чарып чыптай берги дег, куаламга, борбак-борбак чык-кынап келди. Мен база-ла: «Хамы ужу-шмыдыраа, бо улаада биз үжүктен эгелээр шыдыраада болган-дыр ийин, ойнай бергенде өгү-адаан кижир болгай мен. Эжим Шыдыраа-ны хей-ле чүге шыдыраа маргылдаа-ны чалай берген ирги мен?» деп бо-лааш, пат-ла бажын туттунган, теле-фонда эжиминг чугаазы (бестин хе-рекке албастаан, кара баарыны ка-дыр каттырган, караа чажы бул-дөйшпн кээрге, чодар бестин чай чок туру мен.

Юрий КУНЗЕГЕШ.

АДЫГ-БИЛЕ ДЕМИСЕЛ

Александр Лама «Сукпак» совхозка ажилдап турар үезинде Абаканга чедир мал суруп каш-даа чораш. Малды суруп, кадары харымсагалыг, берге айма. «Эртен чылын мээң суруп чораш малымга халдап келген адылгарын шүтүзүп олуруп каан мен — деп, эрес-дидим ачып болгаш дуржулгалыг кадарын эш Лама чугаалап турар. Ол 20 адыгын өлүргөн.

Чоокта каа мындай тааралык болган. Малын суруп чоруп олургаш, өлүргөн азын чап чаа-ла хөөп чыткан адыгга ол таарык берген. Ону ийи улаштыр боопалтарга, багылганган адыг ачыкже халдап келген. База катан адыр дээрге боозу шак дүшкен. Адыг шурап келгире, дидим ачы оон бажын орта катарга, боозу ыргайып калган. Кад-дыр докшун сегиржип алышык эгелээр. Бижек-тээр дээрге, бижээ адыгын дегизинде болган.

Адыгын думчууне чуудуру-биле шакмыал, демиселди үргүлчүлээр-даа, араатан амытан ачыны ойтур окташ ийи хоон шимчөөс кылдыр бажып, оон бажынч кезин соу тыртпаш, сөөгүн хевирерге казырталып турган. Арынык кезин, бажын хуугазын сол, чара тырттырп алган кижир шимчей бээр-ле улам мызырп тур-ган. Оон өлгөн бе, өлбөз бе деп хынаа хевир-лиг ачынын колдуунун, адыгине думчунун сун, дынааал көргөш, дар багылганган адыг он ба-зым хире черге кылаштааш өлгөн.

Александр Ламаның кады чораш эжи, үш хо-ноуп чораш, ону Туран амынзиге эскелген. Ам А. Ламаның кудуниг байдалы эки, ол сегин чыдар.

Л. ООРЖАК.

Чүрээм одуг

Өпйелеткан кавайым дег,
Өсөн, ойнаан, өрөнгөн
Найбан-Шемин Борбан-Ары
Кажан шагда утпас чөрм.

Аңгы, торлаа чачын чаңап,
Алаан-шыгыг эргип каан мен.
Ала-буган, кадыкчыг бооп
Агым сууңга эжинген мен.

Хевирелген арга-арың
Изэрген дег эргээн ийин мен.
Аның-менч күзетчиң
Амырган бооп ыргаш ийин мен.

Чүдү-чүрээм ынакшылы
Чүмү-биле сенээ сиңген,
Чаартынын хөгжээн Шемин
Чалыткылым оду-дур сен.

Н. САРЫГ-ООЛ.

Агаар

Бөгүн республикага шокор булут-тармы, чамдык черлерге хар хошу-как чашкыныг, өй-тавыла хаттыг күч болур. Аларын температурам алгаш черлерге 5-10, эскелеринге 10-15 градус чыгыг. Кызыла шокор булуттардыг, чашкын чок хүн бо-дур. Аларын температурамы 13-15 градус чыгыг.

Редатор Н. Н. КУДАНИ.

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАПРЯМ»: Урулгар кинолар 10, «Нолдун ортулу» 11.20, 2.40, 4.20, «Даартагы мууумчу» 6, 8, 10 шактарда. Кино хроникалынын аалыга — «Вракины дипломаты».

«КАА-КЕМ»: Урулгар кинолар 10, «Мальчиш-нильс» дугайында тоол 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, «Стамбул казакчынның хөрөгүн» 7.15, 9.15 шактарда.

«НИСЕН»: Урулгар кинолар 10.30, «Бээр мел, Мухтар» 12.40, «Наптан уруу» 2.40, «Бирээ нар-тошка, ийи картошка» 4.40, 6.40, 8.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шерс» 11.15, 1.15, «Уш кадар ийи» 3.15, «Адынын чыгаргында» 7.15, «Назатан ыг-ламын турда» 5.15, 9 шактарда.

ЧАПЫ КИНОТЕАТРАГ: «Валера» 11.1, «Синамуш» 3, 5, 7, 9 шак-тарда.

«СОЮЗПЕЧАТЬ»

Удаас тираж!

1965 чылдын сентябрь 19-та Уфа хоорайга акша-бараан лоте-реазынын (адыгы үндүрүлгезини) талазы-биле ойнаашкынарын тиражы болур.

50 разрядтарын аайы-биле тиража 3419755 рубль түнүг 15250 ат- бараан ойнаашкынар таваржыр, оон иштинде «Моск-ва» деп 150 болгаш «Запорож» деп 250 автомашиналар, «М-62», «Урал» деп 250 мотоциклер, «Планета» деп 750 мото-циклер, 3250 сокуучулар, «С-5» дээр 750 плавниолар, 1000 деп чур машиналар, фабрикага кылган 1200 хевиртер болгаш үнеки эске-лаа дыкка хой айдан барааннары бар.

Оон аныкка 3.984.750 рубль түнүг 4.080.250 акша ойнаш-кынар таваржыр.

Хамааттылар! Лотерея билеттери сазып алгырып утпалар.

АЖАЛАП НАССАЛАРЫНЫН ЭРГЕЛЕЛИ.

Чагыдылга эгелээр

1966 чылдын солуннарынга болгаш сеткүүлдеринге чагыдылга бөгүн чер болганда эгелээр. Харылзаанын бүгү белдирлери болгаш салбырлары, ажилдап турар черинин аайы-биле парлаганн хой-ниитинг тарадык-чылары, а ол ыкшак «Союзпечать» киоскидери чагыды-ганы хүлээр алыр.

Солуннар болгаш сеткүүлдер чагыдып алгырыче да-лажынар!